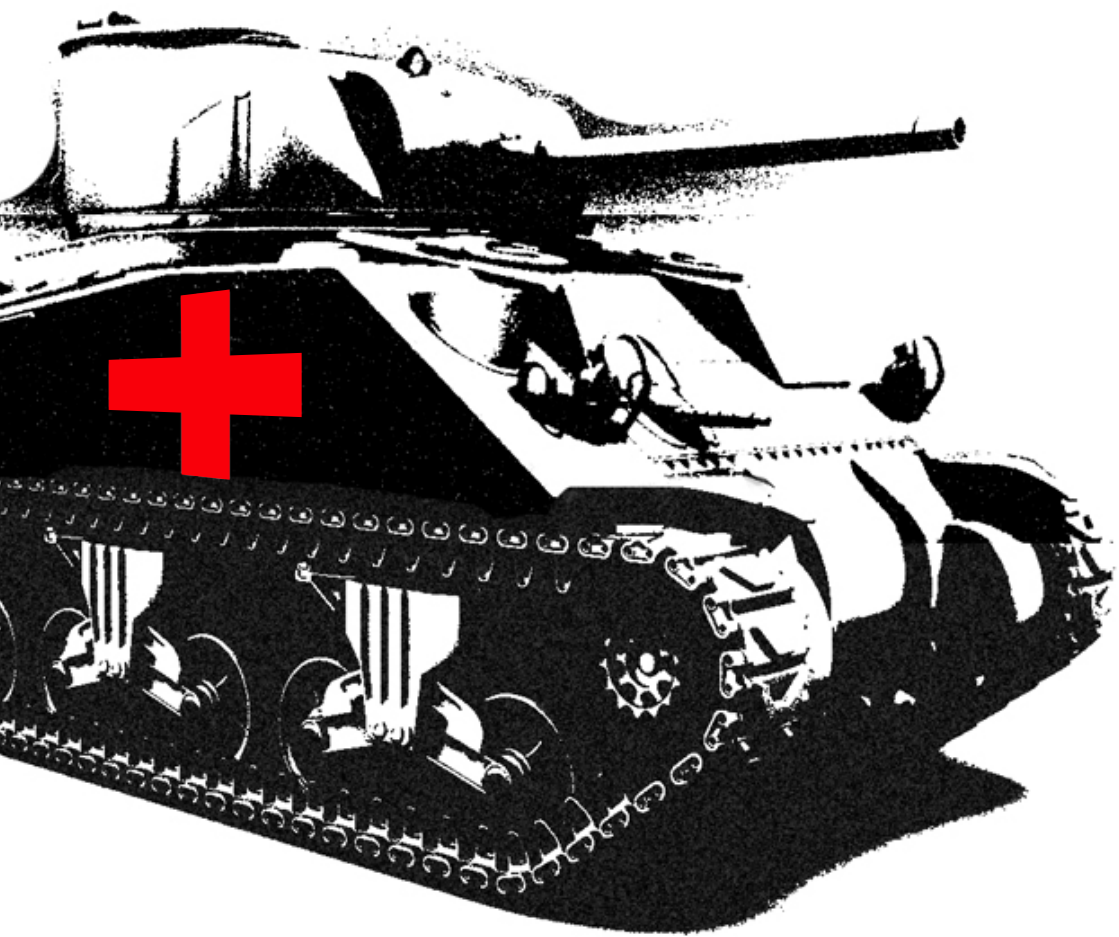

BISTÅND TILL KRIG?

De nya svenska insatsstyrkorna och biståndet

Förord

Fattigdomsbekämpning har varit ett prioriterat svenskt biståndsmål, det är det inte längre. Istället talas det om en ny inriktning för biståndet och svenska regeringsrepresentanter agerar internationellt för att göra det möjligt att föra över biståndsmedel till militära insatser för att dessa ska kunna bekostas ur biståndsbudget.

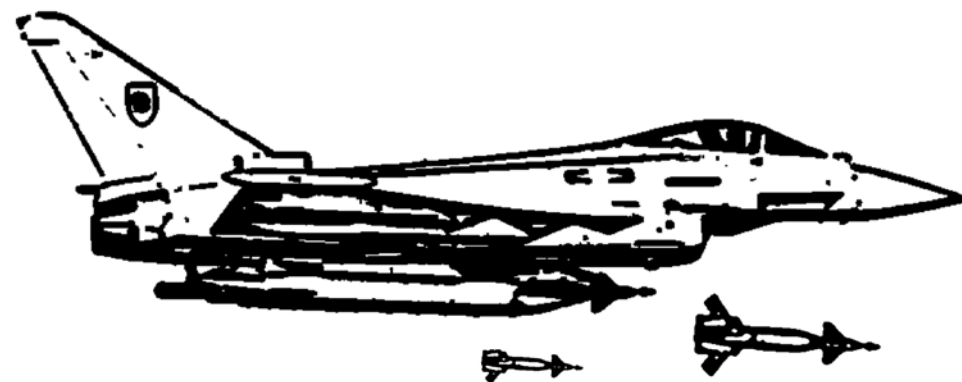
Sverige deltar i fredsfrämjande insatser under Natobefäl i till exempel Afghanistan. Där har svenskt biståndsarbete sedan decennier rönt stor uppskattning. Den fråga man ställer sig är hur bilden av Sverige påverkas genom vårt deltagande i den Nato-ledda militära insatsen.

Vi var några som ville veta mer om förhållandet mellan det humanitära biståndet och det nya svenska insatsförsvaret. Det var utgångspunkten för ett projekt vi genomförde under 2008. Vi bjöd in experter som kunde belysa frågan ur olika perspektiv till två olika seminarier. "Det svenska insatsförsvaret – en insats mot världsfattigdomen?" och "Svenska insatsstyrkor och bistånd – komplement eller på kollisionskurs". Intrycken därifrån är samlade i denna skrift, men materialet har också kompletterats utifrån de frågor som väcktes.

Avsnitten om försvarets nya roll och om frivilligorganisationer bygger på referat från seminarierna som Annalisa Björneberg och Ingrid Ternert skrivit. Avsnitten om Afghanistan och om bistånd bygger på artiklar och rapporter, medan avsnittet om svenskt insatsförsvaret och bistånd och civilmilitär samverkan har skrivits av Ingela Mårtensson.

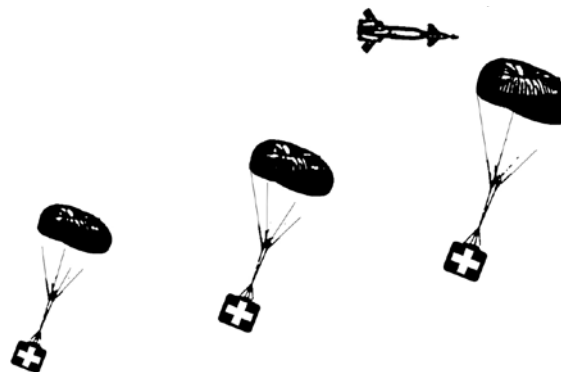
Bakom projektet står Göteborgsdistriktet av Svenska Kvinnors Vänsterförbund och Fredskoalitionen, men i genomförandet har medlemmar från flera fredsorganisationer i Göteborg hjälpt till. Vi vill tacka alla dem som på olika sätt bidragit och även tacka Forum Syd som genom informationsbidrag gjorde det möjligt att genomföra projektet.

Göteborg mars 2009
Caroline Runesdotter
Ingela Mårtensson

Innehåll

Svenskt insatsförsvaret och bistånd	4
Biståndspolitik på nya vägar	8
Försvarets nya roll	14
Afghanistan – ett exempel	20
Frivilligorganisationer	26
Civil-militär samverkan	31

Svenskt insatsförsvaret och bistånd

Projektet ”Svenskt insatsförsvaret och bistånd” utgick från frågan hur och om det gick att se det nya insatsförsvaret i relation till en reformerad biståndspolitik. Vad är det som förändrats och hur går det att förstå förändringarna på dessa områden om man sätter dem i ett internationellt perspektiv, det vill säga vilka strömningar som råder inom sammanslutningar som FN, Nato och EU?

Krishantering

I och med det kalla krigets slut förändrades det säkerhetspolitiska läget i världen. Det har lett till att försvarsalliansen Nato omdefinierat sitt uppdrag. Från att ha varit en försvarsallians begränsad till medlemsländernas territorier är nu krishantering ett av de viktigaste uppdragen vid sidan av kriget mot terrorismen. På USA:s initiativ beslöt Nato i november 2002 att skapa en Nato Response Force (NRF) för att kunna gripa in i olika konflikter var som helst i världen. Styrkan sågs också som en drivkraft i Natos militära omvandling.

År 1991 antog Europeiska Unionen Maastrichtfördraget med en gemensam utrikes- och säkerhetspolitik. Västeuropeiska unionen, VEU, pekades ut som EU:s

militära dimension, som skulle försvara unionens värden och intressen internationellt. VEU skulle verkställa EU:s militära krishantering. 1997 införlivades VEU i EU:s ramverk. Mellan VEU och Nato fanns redan då täta band, de betecknades som ”separerbara men inte separata”.

I likhet med Nato beslöt EU 2003 att skaffa stridsgrupper (13 battlegroups) som med kort varsel skulle kunna sättas in i olika konflikthärddar. Sverige ledde en sådan stridsgrupp, den nordiska bataljonen, under första halvåret 2008.

I Sverige omorienterades gradvis försvaret efter Sovjetunionens kollaps – från att ha varit ett invasionsförsvaret, det vill säga uppbyggt för att kunna möta en militär invasion från Sovjetunionen, till att bli ett insatsförsvaret mer inriktat på internationella insatser. Regeringen antog i mars 2008 en ”Nationell strategi för svenskt deltagande i internationell freds- och säkerhetsfrämjande verksamhet”. Där står bland annat att det i förlängningen handlar om att främja vår nationella säkerhet och svenska intressen. ”Den övergripande målsättningen är att Sverige ska ta ett större och mer samordnat ansvar i freds- och säkerhetsfrämjande insatser.”

I strategin ingår att ha ett samlat civilt och militärt agerande i de insatsområden där Sverige deltar. Sverige följer således Natos och EU:s prioriteringar av krishantering och poängterar i den nationella strategin, liksom i utrikespolitiska deklarationer i riksdagen, samarbetet med USA, Nato och EU. ”Sverige ska vara en internationell aktör och fullt ut ta vara på det multilaterala systemets möjligheter.”

Militariserat bistånd

Samarbete mellan militära och civila aktörer i fredsfrämjande insatser har alltid funnits. Men den civil-militära samverkan som nu utvecklas är något helt annat. Idag skapas väl genomarbetade system för hur en sådan samverkan ska fungera utifrån olika principer och riktlinjer. Nato antog en doktrin för civil-militär samverkan, CIMIC, samtidigt som man beslöt att skaffa sig 25 stridsgrupper inom NRF. Strax efteråt gjorde EU detsamma.

Enligt CIMIC-doktrinen ska de civila insatserna stödja det militära uppdraget. Det är en avgörande skillnad mot tidigare och strider mot FN:s definition av humanitära insatser, som istället ska utgå från humanitet, neutralitet och opartiskhet.

Natos agerande i Afghanistan är ett led i kriget mot terrorismen som deklarerats av USA och ett klart politiskt ställningstagande. Exemplet Afghanistan visar hur den militära insatsen tar ställning mot talibaner, störtar regimen och återför de forna krigsherrarna till makten. Samarbete och stöd till lokalbefolkningen utnyttjas för att stödja den militära insatsen. Så länge till exempel USA:s civila biståndsbudget i Afghanistan handhas av USA:s ÖB i landet kan man knappast förvänta sig att prioriteringarna ska styras av afghanernas civila behov utan av amerikanernas militära behov.

Förutom att biståndsinsatser kopplas ihop med militära insatser så används biståndsanslaget för militära ändamål som till exempel när svenska regeringen avskriver köp av krigsmateriel till Liberia eller använder biståndsmedel vid försäljning av JAS-plan. Regeringen vill också definiera militära insatser som bistånd.

Det är således en förändrad syn på biståndet, som numera, sedan hösten 2008, betecknas som demokratibistånd. Det utgår från liberal marknadsekonomi som det enda ekonomiska

system som kan lyfta människor ur fattigdom.

Det liberala projektet

Under det kalla kriget stod öst mot väst – socialism och enpartistat mot marknads-ekonomi och representativ demokrati. Fredsforskaren Svante Karlsson beskriver det som att det liberala projektet vann den kampen. Sedan 1989 har den kapitalistiska världsekonomin successivt vunnit mark. I Parisstadgan 1990 konstaterade OECD att vägen till frihet är att främja marknads-ekonomi och den liberala staten.

Konflikten under det kalla kriget var mer jämlik. Då fanns en balans vad gällde maktmedel framför allt i form av militära resurser. Idag har maktförhållandena i världen ändrat karaktär och det liberala projektet framställs av västvärlden som enda lösningen på världens problem.

Svante Karlsson anser att ett av de största hoten i världen idag är att krig normaliseras. Kriget används som medel för att uppnå politiska mål. Krigets normalisering sprids också till Sverige. Vi deltar i Natos och EU:s militära insatser

för att sprida vårt ”goda projekt”, det vill säga liberal marknadsekonomi och demokrati.

Samtidigt får man inte glömma bort att västvärlden, representerade av Nato och EU, har andra än mer angelägna intressen att bevaka. I EU:s säkerhetsstrategi anges kampen om naturresurser som en av de stora globala utmaningarna. En sådan utmaning som direkt berör Europa är energitillgången, eftersom Europa är världens största importör av olja och gas. Denna import står för femtio procent av nuvarande energianvändning men beräknas öka till sjuttio procent år 2030. Den största delen av energiimporten kommer från Gulfstaterna, Ryssland och Nordafrika.

Under täckmanteln krishantering döljer sig andra agendor som Sverige som ett litet land borde kunna hålla sig utanför.

KÄLLOR

Nationell strategi för svenskt deltagande i internationell freds- och säkerhetsfrämjande verksamhet 2007-08-15
Sverige som global aktör i EU, Nej till EU:s skriftserie Nr 2 2007

Biståndspolitik på nya vägar

FN:s millenniemål

1. Utplåna extrem fattigdom och hunger
2. Grundutbildning för alla
3. Förbättra jämställdheten och öka kvinnors makt
4. Minska barnadödligheten
5. Förbättra mödrahälsan
6. Bekämpa hiv/aids, malaria och andra sjukdomar
7. Säkra en miljövänlig och hållbar utveckling
8. Utveckla ett globalt partnerskap för utveckling

År 2000 presenterade FN sitt förslag på hur man kan bekämpa fattigdomen i världen. De så kallade millenniemålen ska nås innan år 2015. Alla FN:s medlemsländer har skrivit under deklARATIONEN. Den övergripande målsättningen är att ”utradera extrem fattigdom och hunger” – närmare bestämt att halvera fattigdomen fram till år 2015.

Det fattas redan nu miljarder dollar för att nå målen och dessutom visar internationell statistik att biståndet urholkas. I en rapport visar biståndsorganisationen Diakonia hur pengarna använts. Under åren 2001-2005 ökade det samlade internationella biståndet med 60 miljarder dollar. Endast 24 miljarder dollar har gått till att öka resur-

serna för att uppnå millenniemålen, dvs. en bråkdel av biståndsökningen.

Halva ökningen, nästan 30 miljarder dollar, har i stället gått till insatser relaterade till ”kampen mot terrorismen” genom insatser i länder som Irak och Afghanistan. Drygt 20 miljarder dollar har använts till att bekosta exportkreditskulder i givarländerna, vilket innebär att biståndspengar gått till företag i väst.

Trots försäkringar från världens länder om att bidra till att nå millenniemålen – som handlar om mycket konkreta insatser för en väg ut ur fattigdomen – är verkligheten en annan. Biståndspengarna som vi trodde gick till fattigdomsbekämpning har

använts för andra syften. Fortfarande dör varje dag 10 000 mödrar och nyfödda i komplikationer, varav de allra flesta hade varit möjliga att förebygga.

Ny svensk biståndspolitik

Biståndsminister Gunilla Carlsson redogör för den nya biståndspolitikerna i Dagens Nyheter (2008-09-27). ”Vi skärper kraven och omdanar biståndet på ett sätt som aldrig tidigare gjorts.” ”Vi står upp för en syn på utveckling som ser att marknadsökningen är det enda ekonomiska system som kan lyfta människor ur fattigdom.”

Biståndsministern vill begränsa antalet samarbetsländer genom ”satsningar inom prioriterade områden som demokrati och mänskliga rättigheter, jämställdhet och miljö och klimat”. Samarbetet ska vidare fördjupas med nio länder i Östeuropa i syfte att ”underlätta EU-integrationen”. I Afrika, inte minst bland de extremt fattiga människorna i Kongo, vill Carlsson stärka ”fokus på mänskliga rättigheter och demokratisk samhällsstyrning” och ”hjälpa den kongolesiska regeringen att reformera rättsväsendet, polisen och militären”.

Gunnar Olofsson, läkare med stor erfaren-

het av olika utvecklingsprojekt, kritiserar den nya svenska biståndspolitikerna i Läkartidningen (20/2008) och hävdar att det är vår plikt som rika givarländer att göra allt som står i vår makt för att utrota fattigdom och ohälsa. Massor av bra och välfungerande projekt väntar på mer resurser, inte mindre, för att förverkliga FN:s millenniemål.

Regeringarna i västvärlden - och inte minst den svenska - måste sluta att trixa med biståndet och se till att medlen kommer de verkligt fattiga till godo, menar Gunnar Olofsson.

Omdefiniering av biståndet

Biståndsbudgeten används för syften som tidigare inte har definierats som bistånd. Ett sådant exempel är flyktingmottagning och skuldavskrivning. I höstbudgeten 2007 dränerades biståndsbudgeten på 2,5 miljarder för att täcka kostnader för flyktingmottagande och 500 miljoner i skuldavskrivningar.

I likhet med andra EU-länder har regeringen fört över pengar till företag som ersättning för gamla skulder som regeringarna i Liberia och Kongo ådragit sig. Det

märkliga är, förutom att biståndspengar finansierar exportkrediter, att skulderna är gamla. De daterar sig från 70-talet, alltså nära fyra decennier sedan och att de som Lennart Kjörling skriver i Ordfront (6/2008), har skrivits upp till högsta belopp. Det är pengar som tas från biståndet och som inte går till fattigdomsbekämpning.

Den 5 februari 2009 beslöt regeringen att skriva av merparten av Liberias skuld till Sverige, omkring 200 miljoner kronor. Pengarna tas från biståndskassan. Liberia som är ett av världens fattigaste länder köpte tre kustbevakningsfartyg 1979. När fartygen levererades kunde det krisdrabbade Liberia inte betala.

Ärkebiskop Anders Wejryd och Sumoward Harris, biskop för lutherska kyrkan i Liberia, uppmanade förgäves i ett brev till biståndsminister Gunilla Carlsson att den svenska regeringen skulle erkänna sitt ansvar. Ett medansvar som skulle innebära att skulden inte kunde betalas med biståndspengar.

I ett pressmeddelande (2009-02-06) säger Anders Wejryd att framtida fattigdomsbekämpning inte bör behöva betala

priset för riskprojekt som ingicks i slutet av 70-talet.”Exportkreditnämnden har redan tidigare skrivit ner sin fordran till noll kronor och kommer därför inte få tillbaka några pengar. Ändå tas medel från biståndsbudgeten, pengar som bara går tillbaka till finansdepartementets kassa. Så tror jag inte att folk uppfattar att biståndsmedel bör användas. I fallet Liberia anser vi att det finns all anledning till självvransakan”, säger ärkebiskop Anders Wejryd.”

Regeringens beslut att ta ur biståndsbudgeten för att betala exportkrediter i fallet Liberia innebär de facto att medel avsedda för bistånd gått till krigsmaterielexport.

Militära insatser som bistånd

Regeringen vill dessutom att militära insatser ska kunna räknas som bistånd. Internationella kriterier för vad som får kallas bistånd bestäms inom samarbetsorganisationen OECD:s biståndskommitté Development Assistance Committee, DAC. Där har Sverige gjort gemensam sak med USA och Kanada för att även militära insatser ska ingå i begreppet bistånd. Regeringens förslag har kritiserats av Röda korset, Diakonia, Kristna

fredsrörelsen och Forum Syd. De tycker att det är problematiskt om biståndspengar får gå till militära ändamål när det överordnade målet för svensk biståndspolitik borde vara fattigdomsbekämpning.

Folkpartiets ekonomiske talesman i riksdagen Carl B Hamilton stödjer regeringens förslag i en debattartikel i Göteborgs-Posten (2007-08-12):

”Sverige har bidragit – via EU:s biståndsbudget – till Afrikanska unionens (AU) insats med en otillräcklig styrka i Darfur. Denna användning av svenska biståndsmedel är inte något ortodoxa biståndskretsar talar om. Hyckleriet att inte låtsas om att krigsfolks våld måste mötas med disciplinerat våld och fasthet måste upphöra. Vi måste öppet diskutera att civiliserat våld bör kunna finansieras med biståndsmedel.”

Obalans mellan civila och militära insatser

Den svenska kostnaden för insatser i Afghanistan har ökat med den senaste truppförstärkningen. Sverige har ett åtagande på lång sikt om att bidra till kostnaderna för ett stort transportplan, C17. Det betyder att den militära andelen av

anslaget för Afghanistan ligger på mellan 70 och 79 procent. Den civila insatsen står följaktligen i bästa fall för 30 procent men kan också vara så liten som 21. Den militära andelen ökar hela tiden, men det räcker inte, biståndet till mat och bostäder har halverats. Det civila biståndet går istället till demokratibistånd, det vill säga rådgivare, konsulter för bland annat journalistutbildning, uppbyggnad av rättsväsende och polis.

Bengt Kristiansson, före detta generalsekreterare för Svenska Afghanistankommittén, skriver i Afghanistannytt (3/2008) att omvärlden bidrar till Afghanistans ”säkerhet och utveckling” med 100 miljoner dollar per dag, men av dessa går bara sju miljoner dollar till det civila biståndet. Problemet är inte bara att militära utgifter tränger ut de civila ur biståndsbudgeten, utan också att de civila och humanitära insatserna äventyras.

Den militära insatsstyrkan bidrar inte till fred. Det är skolor, hälsovård, infrastruktur och arbetstillfällen som behövs. Inte fler soldater.

KÄLLOR

Diakonia: Dragkampen om biståndet, Rapport 2008

Gunilla Carlsson. ”Nu lägger vi om hela vårt demokratibistånd” Dagens Nyheter 2008-09-27

Gunilla Carlsson och Per Schlingman, ”Slopa enprocentsmålet för svenskt bistånd” Dagens Nyheter 2008-11-27

Carl B. Hamilton, ”Biståndet måste kunna användas till militära insatser” Göteborgs-Posten 2007-08-12

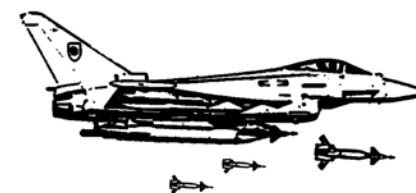
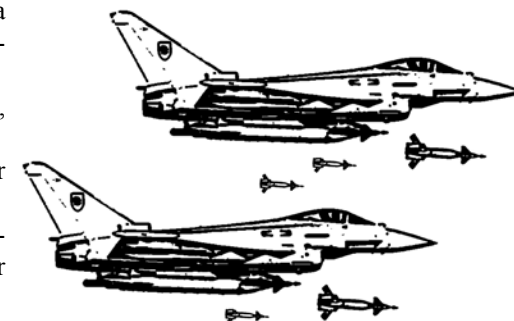
Lennart Kjörling, ”Riksrevisionen ljuger”, Ordfront nr 6/2008

Bengt Kristiansson, Afghanistannytt nr 3/2008

Gunnar Olofsson, ”Sverige måste respektera FN:s biståndsmål” Läkartidningen nr 20/2008

Svenska Missionsrådet, Pressmeddelande (2007-09-24)

Anders Wejryd, ”Bistånd ska inte betala skuld” Kyrkans Tidning 2009-02-06

Försvarets nya roll

På seminariet om ”Det svenska insatsförsvaret – en insats mot världsfattigdomen?” den 26 april 2008 diskuterades innebörden av det svenska försvarets övergång från invasionsförsvar till insatsförsvar.

Tom Heyman, före detta moderat ledamot i riksdagen och försvarsutskottet, började med att gå tillbaka till 1989 då Berlinmuren föll och Warsawapakten upplöstes. Det följdes av Sovjetstatens upplösning och att den ryska armén drogs tillbaka från Centraleuropa.

Då borde Nato – som skapades 1949 som ett skydd mot Sovjetstaten – också ha avvecklats, enligt Heyman. Men det skedde inte – i stället omdefinierades Natofördraget utan förhandling. Det innebar dels att Natos insatser inte längre var begränsade till medlemsländernas territorier och dels att försvar inte längre var huvuduppgiften. Angreppskrig blev möjliga för Nato - var helst i världen. Den nya tolkningen utnyttjades för första gången i kriget mot Serbien.

Det här fick konsekvenser för Sverige. När kalla kriget upphörde blev invasionsförsvaret omodernt över en natt. I Sverige letade både militärer och politiker med

ljus och lykta efter nya uppgifter. Man fann dem i det nya Nato. Eftersom Sverige inte längre behöver försvaras, ska nu hela krigsmaktens verksamhet koncentreras på utlandsstyrkan.

För Sveriges del innebar det att vårt internationella engagemang definierades om från att delta i ”FN-ledda operationer” till det mer vaga begreppet ”FN-liknande insatser” – inte bara fredsbevarande utan även fredsframtvängande. För fredsbevarande insatser krävs samtycke från alla parter i en konflikt. I fredsframtvängande aktioner kan man däremot ta aktiv ställning i ett inbördeskrig, vilket är något helt annat.

Den centrala frågan blev aldrig ens föremål för debatt, konstaterade Tom Heyman. Skall Sveriges försvar trygga säkerheten för Sverige? Eller skall Sverige delta militärt i olika stormaktskonflikter runt om i världen?

Heyman hävdade att militärt deltagande i civila hjälpinsatser är hopplöst ineffektivt och nämnde Tchad som ett exempel. Hjärtskärande bilder på svältande och lemlästade flyktingar skapar ett politiskt tryck ger känslan av att något måste göras.

Det leder till att ett par hundra svenskar skickas iväg för att bo i Saharas öken i luftkonditionerade tält under några veckor. Konflikten i Sahara mellan nomadiserande araber och bofasta svarta har funnits i många hundra år. Den har förvärrats av en svår torka som drabbat det primitiva jordbruket och nyupptäckta oljefält som skapar fler kolliderande intressen. I fallet Tchad försvårades insatsen dessutom av att den svenska styrkan samarbetade med den gamla kolonialmakten Frankrike som har egna oljeintressen att bevaka gentemot Kina.

Beväpnade soldater är inte trovärdiga som hjälparbetare och beväpnad trupp under längre tid i ett främmande land blir förr eller senare betraktad som en ockupationsarmé. Ett annat exempel är den Natoledda Isaf-styrkan i Afghanistan som försöker skapa ordning bland de krigsherrar som ingick i den Norra Alliansen. Även här spelar oljan en central roll. När ett amerikanskt bolag planerade en oljeledning från norra gränsen till Pakistan var den amerikanska förhandlaren samma Karzai som nu försöker styra landet i skydd av amerikanska säkerhetsvakter.

Tom Heyman ser de enorma satsningarna

på krigsmaterial som det största hotet mot hoppet om en fredligare värld. Nya sofistikerade förstörelsevapen skapar ingen trygghet, folk behöver drägliga sociala förhållanden, rent vatten, mat och tak över huvudet.

Pål Jonsson har varit politiskt sakkunnig (m) på försvarsdepartementet och är nu knuten till Försvarets forskningsinstitut. Han anser att vi måste förberedas på att ta konsekvenserna av våra internationella militära insatser.

De opinionsmätningar som Styrelsen för psykologiskt försvar har gjort visar på ett hyfsat högt stöd, där 55 procent av befolkningen är positiva till en ökad internationalisering, sa Pål Jonsson. Men han trodde också att svenskarna är relativt dåligt förberedda på att ta ett större skadeutfall.

”Skadeutfall” är en term som används inom försäkringsbranschen, men i det här sammanhanget har det fått en ny innebörd. Här syftar det på sårade och dödade soldater. Att förberedas för skadeutfall är att öka acceptansen för att svenska soldater skadas och dödas i krig. Där återstår mycket att göra för Sveriges del, enligt Pål Jonsson. Han nämnde Kanada som på ett

år förlorat över 70 personer i Afghanistan. Sverige och Kanada har en del politiska likheter, eftersom båda länderna har en hög miljömedvetenhet och ett starkt stöd för FN-modellen. Jonsson trodde att vi har en hel del att förankra när gäller försvarets nya inriktning.

Det har traditionellt funnits stöd för försvarspolitiken hos den svenska befolkningen. Och det har varit en styrka, menade Pål Jonsson.

Vad innebär då omläggningen av försvaret? Å ena sidan rör det sig om besparingar inom materielförsörjningen. Pål Jonsson nämnde besparingar på 2 miljarder inom ett område där Sverige lägger 18 miljarder. Vi är det land som lägger störst andel av försvarsbudgeten på krigsmateriel. Å andra sidan, när det gäller internationella insatser är det inte fråga om några neddragningar. Tvärtom. På sikt ska styrkan öka till 2 000 man och anslaget öka från 0,5 till 3,5 miljarder.

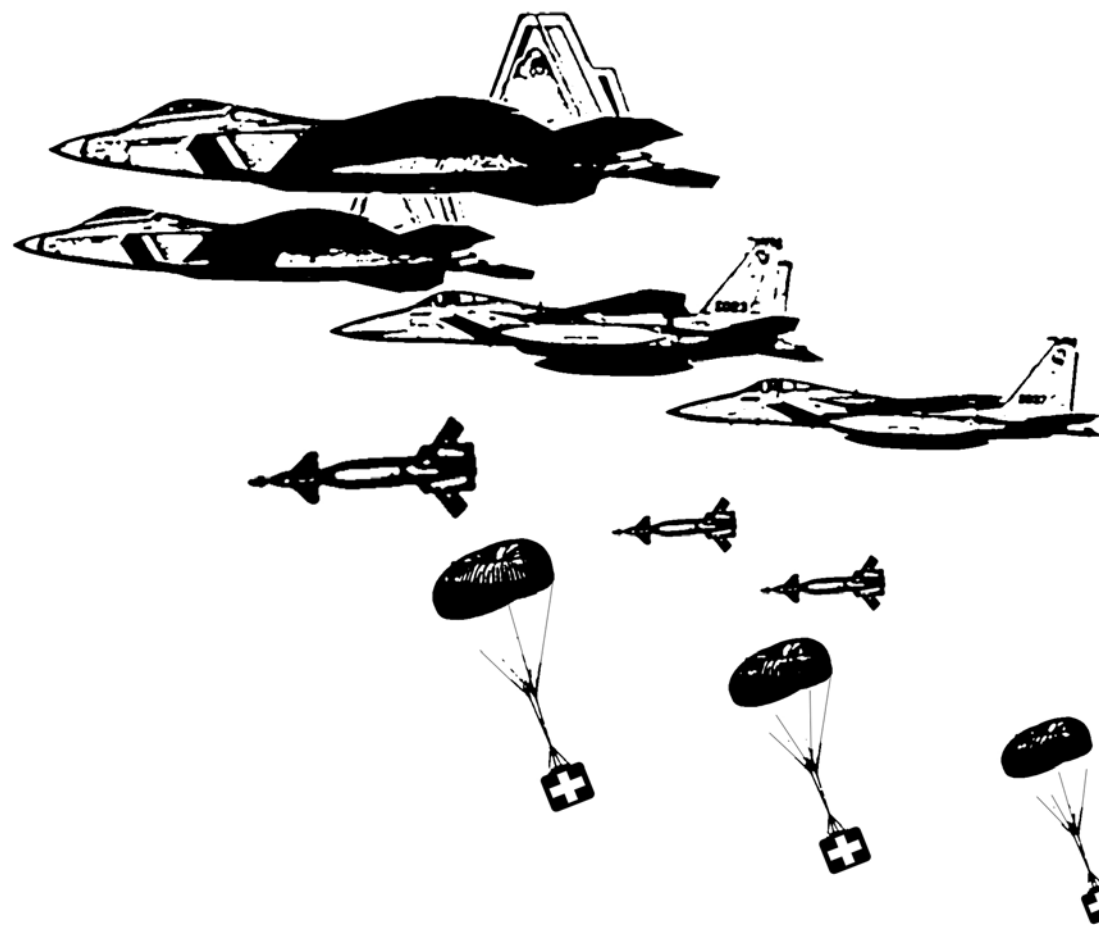
Integrera inte bistånd med militära insatser utan öka istället koordineringen mellan bistånd och militär insats, ansåg Pål Jonsson. Däremot ska man inte blanda ihop rollerna - militärer ska inte dela ut matpaketet.

Freds- och konfliktkonfliktforskaren Jan Öberg har erfarenhet från flera områden där militära insatser satts in. De har inte bidragit till fred i till exempel Bosnien. Det är bara en fråga om tid innan Bosnien störtar samman, enligt Öberg. Det är inte fred i Kosovo utan det är etniskt rensat. Det är inte fred i Makedonien. Det är inte fred i Somalia, inte i Irak och inte i Afghanistan. Militära lösningar för fred är inte så lyckade.

Frågan är om svenska insatsstyrkor kan bidra till fred och försoning - och om militära insatser skapar fred, utveckling och demokrati? Det nya svenska insatsförsvaret ska kunna sättas in i fredsframtvande uppdrag på olika platser i världen. En konsekvens av övergången till insatsförsvaret är att vi inte längre behöver alla värnpliktiga soldater.

”Förr beväpnade vi soldater, idag bemanar vi vapen”, sa Jan Öberg. Högteknologin driver fram de krig vi ser idag, där de som dödar inte själva behöver uppleva konsekvenserna av sina handlingar.

Hur är det med den svenskproducerade militära högteknologin? Öberg citerade en helsidesartikel i Sydsvenska Dagbladet

(2008-03-06) med rubriken: ”USA:s invasion i Irak lyfter svensk vapenexport.”

Den svenska vapenexporten är uppe i nästan 10 miljarder kronor, konstaterade Öberg. Sverige har blivit den åttonde största vapenexportören. På tio år har värdet av vapenexporten trefaldigats. Den verkligt stora ökningen av vapenexporten sammanfaller i tid med USA:s invasion av Irak år 2003.

Enligt riksdagens riktlinjer bör svenska företag inte sälja vapen till länder som är i väpnad konflikt. Men när president George W. Bush beordrade invasionen av Irak för fem år sedan, antog den svenska regeringen ett uttalande att vapenexporten skulle fortsätta, eftersom det skulle skada Sveriges ekonomiska och strategiska intressen att stoppa den.

Dödandet i Irak som nu är uppe i en miljon människor efter tidigare en miljon döda i ekonomiska sanktioner, är Sverige medskyldig till. Och hur är det då med EU? Jan Öberg hänvisade till Lissabonfördraget. Det framgår alldeles klart att Nato är EU:s samarbetspartner och inte FN. FN talar man med men man samarbetar inte med FN. EU har inte någon fredsakademi

och inte heller personer som är tränade i att professionellt förstå fred och försoning.

På det andra seminariet om ”Svenska insatsstyrkor och bistånd – komplement eller på kollisionskurs?” den 15 november 2008 redogjorde författaren och journalisten Mikael Nyberg för hur avvecklingen av neutralitetspolitiken gått till. Som han ser det är det frågan om ett medvetet skifte att gå från invasionsförsvar till insatsstyrkor. När det gäller internationella insatser ställer Sverige idag inte ens krav på FN-mandat för att delta.

Gradvis har Sverige dragits allt djupare in i samarbetsprojekt inom Nato. Numera är de svenska operativa systemen omställda till Natostandard och Sverige är med i militärt samarbete genom partnerskap i Nato och medlemskap i EU. Sverige har deltagit i flera Natooperationer.

Hur kunde det gå så snabbt? Massmedierna har hejat på genom kritiska reportage och låtit talesmän från försvaret kommentera olika händelser, menade Nyberg. Men det finns också en tilltagande symbios mellan krigsmakt och massmedia, bland annat genom att journalister rekryteras till försvar eller militärindustri. I 1998 års försvarsbeslut står att vi inte i förväg bör beblanda oss med stormakter

som kan dra in oss i konflikter. Folkrättens förbud mot angreppskrig har börjat åsidosättas till förmån för försvar av mänskliga rättigheter. Det är inte nytt – som exempel ur historien tog Nyberg upp koloniseringen av Afrika som motiverades med att få slut på slaveriet. Det handlar inte om internationell rätt utan öppnar upp för godtycke och egna intressen. Dessutom är det tveksamt om den utvidgade rätten att intervensera i andra länder för att skydda mänskliga rättigheter gäller alla stater.

På seminariet varnade också för att svenska styrkor i Afghanistan riskerade utföra krigshandlingar mot Iran. Det område där svenska soldater finns gränsar till Iran och den svenska styrkan står under amerikanskt befäl inom Isaf. Bland Barack Obamas rådgivare finns flera notoriska hökar inom utrikespolitiken och den amerikanska strategin gentemot Iran kan lätt leda till konflikt.

KÄLLOR

Seminarium 26 april 2008 ”Det svenska insatsförsvaret – en insats mot världsfattigdomen?”

Seminarium 15 november 2008 ”Svenska insatsstyrkor och bistånd – komplement eller på kollisionskurs?”

Båda seminarierna hölls på Folkets Hus, Göteborg

Afghanistan – ett exempel

Knappt en månad efter den 11 september 2001 attackerades Afghanistan av USA. Målet var att tillfångata eller döda den ansvarige för terrordåden, dvs Usama bin Ladin. I december samma år hade invasionsstyrkorna tagit kontroll över landet. En interimregering under Hamid Karzai tillsattes och tre år senare valdes han till president.

I slutet av 2001 tog FN initiativ till den fredsbevarande styrkan International Security Assistance Force, Isaf. Dess mandat är att bistå den afghanska regeringen att upprätthålla lag och ordning samt att återbygga landets infrastruktur.

Svenska insatser

I december 2001 beslöt Sveriges riksdag att skicka trupp till Afghanistan under förutsättning att Isafs och USA:s insatsstyrkor skulle vara åtskilda, ha skilda mandat och skilda befäl. I början utgjordes det svenska bidraget av en underrättelseenhet, senare övergick bidraget till civil-militär samverkan, Civil Military Cooperation, CIMIC. Sverige har från början även deltagit med personal till Isafs högkvarter i Kabul. Våren 2004 avvecklade Sverige CIMIC-bidraget.

Då Isafs mandat vidgades våren 2003 från norra delen till att gälla hela Afghanistan beslöt Nato att upprätta Provincial Reconstruction Team, PRT, i olika geografiska områden. Sverige bidrog till en början med personal till det brittiska PRT i Mazar-i-Sharif.

Sedan mars 2006 leder Sverige PRT i Mazar-i-Sharif i norra Afghanistan. Ansvarsområdet omfattar fyra provinser som tillsammans motsvarar ungefär en femtedel av Sveriges yta. I teamet ingår även personal från Finland.

I november 2005 dödades två svenska soldater och två sårades under patrullering. Först var det mycket svårt att få information om soldaterna och deras hemvist. Det visade sig senare att de ingick i den topphemliga svenska specialstyrkan Särskilda skyddsgruppen, SSG, med strid och underrättelseinhämtning som främsta uppgifter.

Isaf har steg för steg fördjupat sitt samarbete med den USA-ledda och krigförande insatsen Operation Enduring Freedom, OEF. Den 5 oktober 2006 övertog Isafstyrkan ansvaret för säkerheten i hela Afghanistan från OEF. Sammanlagt har

13 000 man från stridande förband i OEF dessutom förts över till Isaf som numera är underställt den amerikanske generalen David D McKiernan. Han är samtidigt överbefälhavare för de amerikanska truppena i Afghanistan. Därmed har förutsättningarna för det svenska deltagandet ändrats. Nu står alltså svensk trupp under amerikanskt befäl och Isaf-styrkorna går inte att skilja från amerikansk trupp, i motsats till det som förutsattes i riksdagsbeslutet 2001.

I november 2008 beslöt regeringen att den väpnade styrkan ska öka från 390 till omkring 500 soldater. I beslutet ges regeringen också möjlighet att öka den svenska militära insatsen i Afghanistan upp till 855 för oförutsedda händelser. I en annonsbilaga motiverade försvarsminister Sten Tolgfors beslutet med ”att skicka svenska styrkor till oroshärdar är ett säkert sätt att bidra till långsiktig fred.” Ett annat motiv som ministern framfört är att de svenska soldaterna trimmas och får kompetenshöjning genom att medverka i riktiga insatser. Försvarsmakten hävdar att insatsstyrkor i andra länder handlar om moral och värderingar.

Ökningen av den militära närvaron består i att en svensk räddningshelikopter och ett transportflygplan finns stationerade på basen i Mazar-i-Sharif, som Sverige har huvudansvar för.

Vidare ingår ytterligare en grupp ”rådgivare till den afghanska armén”. Det handlar om Operational Mentor and Liasons Team, OMLT. Svenska Dagbladet avslöjade hösten 2008 att svenska officerare i dessa team tjänstgjorde nära stridslinjen i operationer mot talibaner och andra upprorsmän. I dag ingår nio svenska officerare i den sortens uppdrag. Den stora skillnaden är att övriga svenskar i Isaf-styrkan endast får öppna eld om de blir angripna. ”OMLT-team söker aktivt upp fiender med målsättning att förgöra dessa”, enligt en artikel i Svenska Dagbladet (2008-11-14).

Sida har samtidigt fått i uppdrag att öka stödet till Afghanistan från 300 till 500 miljoner kronor årligen och att utarbeta en ny strategi från den 1 juli 2009 till utgången av 2013. Regeringen fokuserar på tre områden: demokrati, utbildning med tonvikt på kvinnornas möjligheter och att få i gång olika former av affärsverksamhet.

Utrikesminister Carl Bildt sa bland annat i den utrikespolitiska deklARATIONEN i riksdagen (2009-02-18): ”Den terrorism och den drogproduktion, som har sina rötter i Afghanistan, hotar människor långt utanför landets egna gränser. Det är därför som regeringen har beslutat om att stärka Sveriges civila och militära insatser i Afghanistan.”

Pentagonrapport

På uppdrag av Isaf-styrkan har Pentagon skrivit en rapport om situationen i Afghanistan. Dokumentet skulle vara hemligt men har läckt ut till media. Det är en dyster bild som ges av utvecklingen under 2008:

- De väpnade attackerna mot den svaga afghanska regeringen fördubblades
- Antalet kidnappningar och mord ökade med 50%
- Antalet civila dödsoffer ökade med 46%
- Västmakternas förluster ökade med 35%
- Beskjutningen av västmakternas flyg från marken ökade med 67%.

Rapporten beskriver också hur område efter område hamnat utanför den afghanska regeringens kontroll. Enligt en opinionsmätning i slutet av 2008 uppgår en tred-

jedel av befolkningen att talibanerna är den starkaste kraften i deras hemtrakt. Regeringen har inte lyckats bygga upp en fungerande samhällstjänst. Presidentens ställning är så svag att USA funderar på att överge honom i kommande val 2009.

Pentagons slutsats är att militären behöver ytterligare truppförstärkningar från USA såväl som från dess allierade.

Kritiska svenska röster

Bengt Kristiansson, f.d. generalsekretär i Svenska Afghanistankommittén, är kritisk till att Nato nonchalerat den afghanska regeringens vädjanden att inte genomföra flygbombningar utan regeringens tillåtelse. Natos agerande underminerar regeringens trovärdighet och bidrar ytterligare till befolkningens ökande stöd till talibaner och andra motståndsgrepp, inte i första hand för att talibanerna för en politik som stöds i breda lager, utan för att kränkningen av den nationella suveräniteten blir så påtaglig. ”Jag tror inte det är en överdrift att säga att de allra flesta afghaner idag ser de utländska trupperna som ockupanter, alldeles oavsett vad uttolkningen av internationell rätt leder till för slutsatser.” Kristiansson kritiserar också ökningen av

militär närvaro. ”Det är nu sju år sedan USA invaderade Afghanistan och drev talibanerna från makten. Och i princip har under dessa år den USA-ledda militaristiska strategin dominerat den utländska närvaron. Det har inte lett till förbättrad säkerhet utan tvärtom. Våldet har blivit alltmer kännbart och påtagligt för civila afghaner, för de begynnande afghanska institutionerna och deras tjänstemän exempelvis polisen och för afghanska och utländska biståndsarbetare. Och ändå diskuterar omvärlden huvudsakligen behovet av fler militärer, mer trupper och mer militär teknologi.”

”Det Afghanistan behöver av omvärlden är skolor, hälsovård, infrastruktur och arbetstillfällen, inte felriktade bomber. I dagens läge måste man fråga sig om Isaf-styrkan längre fyller sin funktion och ursprungliga FN-mandat – att bevara och främja fred.”

Kristiansson anser att Sveriges regering klart borde markera att Sverige inte medverkar i det USA-ledda kriget. ”Afghanistans folk behöver mindre av utländsk militär närvaro och mer civil återuppbyggnad och Isafs insatser måste tydligt inriktas på fredsbygget, under FN:s ledning.

Det skulle vinna åtskilligt med respekt, både nationellt och internationellt, om regeringen satsade mer på bistånd för civil utveckling och återuppbyggnad, snarare än militära insatser. Afghanistan behöver en fundamentalt ny strategi för fred och framtid – inte mer av den som redan misslyckats. Sverige och SAK bör ta initiativ till en genomlysning av denna frågeställning och, tror jag, nyorientering.”

Thage G. Peterson skriver i Dagens Nyheter (2008-10-24): ”Det är en skam att svenska officerare deltar i dödandet. Att fortsätta och till och med öka den svenska militära insatsen i Afghanistan, som om ingenting har hänt under de gångna sju åren, vore att svika Afghanistan och dess folk. Det är inte vi, som vill överge krigets väg för att satsa svenska miljarder på fred och civil återuppbyggnad, som sviker Afghanistan utan de som vill fortsätta kriget.”

”Jag tror inte att det går att bomba fram fred och vänskap. Bomber dödar och lemlästar och förstör byggnader och infrastruktur. Men bomber dödar också för generationer människors känslor och förhoppningar om fred och samförstånd. I dess ställe föds hat och revanschlust, som omöjlig-

gör att fredliga broar kan byggas mellan länder och folk. Vad tror förespråkarna för de svenska militära insatserna att det kan bli för vänskap från ett land och folk som har bombats sönder och samman?”

Thage G. Petersson anser att talibanerna i dag är en realitet, som ingen kan bortse ifrån. ”De måste finnas med vid förhandlingsbordet i den freds- och försoningsprocess som nu måste komma i Afghanistan.” Han kritiserar också beslutet att Sverige ska vara med och bekosta transportplanet C17. Det var ett beslut som togs av den borgerliga riksdagsmajoriteten. ”Uppe mot en och en halv miljard svenska kronor kostar insatsen för enbart de fyra första åren. Det är lika mycket som fyra års civilt bistånd till Afghanistan på den nuvarande nivån. Men Sverige ska också punga ut med 260 miljoner kronor per år i 20-30 år som är C-17-planens livstid.”

Gert Gelotte, ledarskribent i Göteborgs-Posten diskuterar Carl Bildts utrikespolitiska deklARATION i riksdagen (2009-02-18) i en krönika. ”Vad vore rimligare än att kräva en trovärdig fredsplan i stället för ett planlöst eskalerande krig som villkor för svenskt deltagande på amerikansk sida i Afghanistan? Varför gör Carl Bildt och regeringen inte det?”

Han avslutar med följande krav: ” Carl Bildt bör förklara varför det är så angeläget att riskera svenska soldaters liv i ett förlorat krig? Visst, de humanitära behoven är uppenbara, men det är de på många andra platser i världen. Sverige är litet nog att kunna välja.”

Nordiska militära insatser

Under European Social Forum i Malmö 2008 diskuterades de nordiska ländernas deltagande i kriget i Afghanistan. En åsikt som kom fram var ”Varför stöder länder som Sverige, Danmark och Norge krigsförbrytare genom att delta i kriget? Nej, ta hem trupperna och ge freden en chans.”

Zahir Athari, politisk flykting i Norge och talesman för de afghanska flyktingarna, sa bland annat ”Det hette att USA:s ockupation skulle skapa ett demokratiskt paradys. Ingen i Afghanistan trodde att USA skulle genomdriva mänskliga rättigheter i vårt land. Resultatet har också blivit det motsatta, sju blodiga år. Nu är Afghanistan en narkostat, där kriget finansieras av droghandel. Ockupationen bidrar till att mobilisera stöd för talibanerna och andra militanta grupper. Krigsförbrytare har makten i landet – med stöd från väst. Miljoner krigsoffer

längtar desperat efter en förändring.”

Håkan Wiberg, fredsforskare, var också kritisk: ”Inga – mer än en del politiker – tror att kriget i Afghanistan kan vinnas. Afghanerna har lång erfarenhet av att kasta ut utländska inkräktare.”

Det finns tre regler för fredsbevarande trupper, underströk Håkan Wiberg. ”Trupperna måste accepteras av alla parter, vara opartiska och använda våld bara i självförsvar. Ett eldupphör övervakas för att ge tid åt förhandlingar. Enheter med oklart mandat har aldrig varit framgångsrika. Detta är vad de stackars svenska soldaterna sänds ut till. Det bästa Sverige kan göra är att ta hem trupperna.”

KÄLLOR

Jan Arell, På randen av total kollaps Göteborgs-Posten 2009-02-20

Jan Blomgren, Fler svenska soldater till Afghanistan, Svenska Dagbladet 2008-11-14

Försvarsmaktens hemsida

Försvarsmaktens annonsbilaga, Nytt Försvaret, distribuerat med Dagens Nyheter 2008-11-10

Gert Gelotte, Inga soldater utan fredsplan Göteborgs-Posten 2009-02-24

Bengt Kristiansson, Afghanistannytt nr 3, 2008

Sören Sommeliuss, Afghanistan behöver civil hjälp Helsingborgs Dagblad 2008-09-23

Utrikespolitisk deklARATION i riksdagen 2009-02-18

Frivilligorganisationer

Svenska Afghankommittén, SAK, startade 1980 och biståndsverksamheten kom igång ett år senare. Kommittén jobbar numera med utbildning, hälsa, funktionshinder och landsbygdsutveckling. Under några år var Afghankommittén den största civila arbetsgivaren i Afghanistan med 5 500 anställda.

Ändå når man inte ut i hela landet. ”Det behövs en mycket, mycket större insats än vad Sverige ger”, sa Jenny Anderberg, chef för Sverigeeenheten i SAK under seminariet den 15 november 2008 i Göteborg.

I Sverige jobbar SAK med information, opinionsbildning, utbildning och insamling. Det finns 17 anställda, 5 000 medlemmar och 20 000 givare i Sverige. Men trots det är organisationen nästan mer känd i Afghanistan än i Sverige. Vissa vet inte ens att Swedish betyder ett land eller en nationalitet.” Man bara vet att ordet Swedish Committé är något bra, berättade Jenny.

Det svenska biståndet till Afghanistan har dock en snedfördelning vad gäller civila och militära insatser.

Det internationella samfundet har försum-

mat att göra storskaliga, väl förankrade insatser som tagit avstamp i den afghanska befolkningens kultur, livsföring, tro och föreställningar och uppnått alltför lite av sådant som gör den vanlige afghanens liv lite drägligare. Det stora flertalet har inte fått se några avgörande förbättringar av de politiska eller ekonomiska förhållandena i landet. I stället har alltför många afghaner konfronterats med flygbombningar och utländska soldaters räder mot byar eller enskilda hus.

SAK har varit avvisande när det gäller militärens inviter till samarbete, sa Jenny Anderberg. ”De vill att vi skall sätta svenska flaggor på skolor vi bygger för att koppla ihop skolorna med Sverige” ”Men risken för sammanblandning gör att SAK undviker kontakt med militären. Vi finns i norra Afghanistan, där också de svenska trupperna finns. Men vi vill inte synas tillsammans med dem och vi arbetar inte i militär kostym. De får inte ens komma och besöka vårt kontor. Vi vill inte ha något med dem att göra”, försäkrade Jenny.

Provincial Reconstrucion Teams, PRT, har införts i Afghanistan på USA:s initiativ. Deras mandat är att skapa säkerhet för medborgare och biståndsarbetare, stärka

och utsträcka regeringens makt och inflytande, utbilda folk i säkerhetssektorn i avvärjning och återuppbyggnad. Att PRT ska hjälpa till med återuppbyggnaden är problematiskt, konstaterade Jenny Anderberg. För deras återuppbyggnadsuppdrag kan komma att blandas ihop med biståndsorganisationerna. Och säkerheten har försämrats.

Det dåliga säkerhetsläget bidrar till att afghanska regeringen mister kontroll över stora områden och krigsherrarna börjar på nytt ta till vapen. Man litat inte på freden och inte heller på regeringen. Kriminaliteten ökar och av det våld som vi hör talas om utförs det mesta inte av talibanerna eller al-Qaida utan av vanliga rövarband som tar lagen i egna händer.

Många av dem som flytt har på senare tid tvingats återvända. Såväl Pakistan, Iran som Europa har börjat skicka tillbaka folk till Afghanistan och då handlar det om hundratusentals människor. Andra länder håller inte heller vad de lovar, enligt Jenny som frågar sig vad omvärlden gjort för Afghanistan.

En mycket stor del av biståndet återcirkuleras för att betala egna konsulter för

speciella uppdrag eller genom att köpa varor från givarländerna, menade Jenny Anderberg.

Varje dag kostar de militära insatserna i Afghanistan omkring hundra miljoner dollar. Samtidigt uppgår det civila biståndet under en dag till omkring sju miljoner dollar, och i den siffran ingår i många fall bistånd till PRT. Det innebär att det civila biståndet bara – i bästa fall – uppgår till 7 procent av det militära.

Rädda Barnen har ett avtal med SIDA när det gäller direktstöd vid katastrofer. I sådana fall får Rädda Barnen bestämma vad pengarna ska användas till.

Det finns många gränser som känns flytande i biståndsarbetet, berättade Minja Peuschel från Rädda Barnen. En sådan otydlighet gäller livräddande insatser. Avser det bara mat och vatten? Om det är vatten, skall vi ge dem en flaska eller skall vi bygga en brunn? Är det ett utvecklingsbistånd eller är det en katastrofinsats?

En annan flytande gräns är vad som definieras som krig. Det var länge sedan krig utspelade sig mellan soldater vid fronten. Nu för tiden pågår kriget inom civilbefolk-

ningen. Det är civila som drabbas i främsta rummet. Barn kan drabbas av fysiskt våld till exempel att bli träffad av en kula, men våldet kan också ske i hemmet på grund av psykosocial stress.

Våldet har många former. Allt från våldtäkter till att barn – liksom vuxna – tror att de måste betala för biståndet med sexuella tjänster. De känner inte till sina egna rättigheter. Ibland separeras barn från sina föräldrar, vilket inte är ovanligt eller att barnens föräldrar dör.

Rädda Barnen finns på plats för att skydda barnen genom att skapa strukturer och utbilda människor som kan ge barnen skydd. I arbetet ingår också att förhindra att barnen rekryteras till väpnade styrkor eller att frita dem därifrån. En annan viktig uppgift är att rehabilitera barn som deltagit i strid.

Barnen deltar inte bara som soldater med vapen i hand utan de kan ha många andra uppgifter. De kan till exempel vara kockar, sexuella slavar, spioner eller bärare. Barnen kan vara de som skjuter och de som tvingas döda till och med sina syskon. Det är ett krigsbrott att rekrytera barn som soldater. Minja Peuschel berättade

att de ofta vänder sig direkt till militären och vädjar till den allmänna moralen för att få dem att inse hur fel det är.

Förhindrandet av sexuellt våld och sexuellt utnyttjande ingår som en del i det humanitära arbetet. Ett sätt är att utbilda befolkningen om sina rättigheter – att de inte behöver sälja sex.

Det gäller att utbilda soldaterna inom de fredsbevarande styrkorna om hur barn drabbas så att de ska lära sig förstå hur de skall agera. Men också så att de förstår vad de inte skall göra.

För att kunna skydda befolkningen är det oundvikligt med ett visst samarbete med fredsbevarande styrkor, anser Rädda Barnen. Många gånger är militären och de humanitära hjälporganisationerna inte i samma områden. Då gäller det att utbyta information för att få en bild av vilka insatser som behövs. Det är viktigt att soldater i de svenska fredsbevarande styrkor, vet vad en barnsoldat är. Ser de att i det militära gänget står en tioåring, ska de förstå att det förmodligen är en barnsoldat.

I höstas skickades två brev till UNAMA, alltså FN:s mission i Afghanistan, där

cirka 40 ickestatliga organisationer krävde en ökad koordinering med fredsbevarande styrkor.

Rädda Barnens, liksom de flesta andra organisationers, utgångspunkt är att samarbete är bra. Men det gäller så länge det inte påverkar deras insatser negativt.

– Vi är där för att stödja men på ett ställe som Afghanistan är det omöjligt, konstaterade Minja. Även i Irak ansåg befolkningen att de utländska trupperna inte bidrog till säkerheten, så man måste vara försiktig med begreppet civil-militär samverkan.

När det gällde erfarenheterna från Darfur var situationen den motsatta. Rädda Barnen efterfrågade fredsbevarande styrkor, för de kunde inte göra någonting om inte säkerheten i landet ökade. De löser inte allt, men de är en av förutsättningarna just där eftersom man har att göra med en stat som är helt ovillig att bistå hjälporganisationerna.

Alexander Harang, fredsaktivist och ledare för Norges Fredslag oroade sig för politiseringen av hjälparbetet i Afghanistan. ”Samma organisationer som ger hjälp är inblandade i kriget. Kriget förs

också genom biståndet. Vi tvingar på folk bistånd med militärmakt och tror att vi på så vis kan vinna kriget.” Han ansåg att de civila bidragen till Afghanistan är en stor del av krigföringen. Militariseringen av biståndet är en del av de moderna krigens natur.

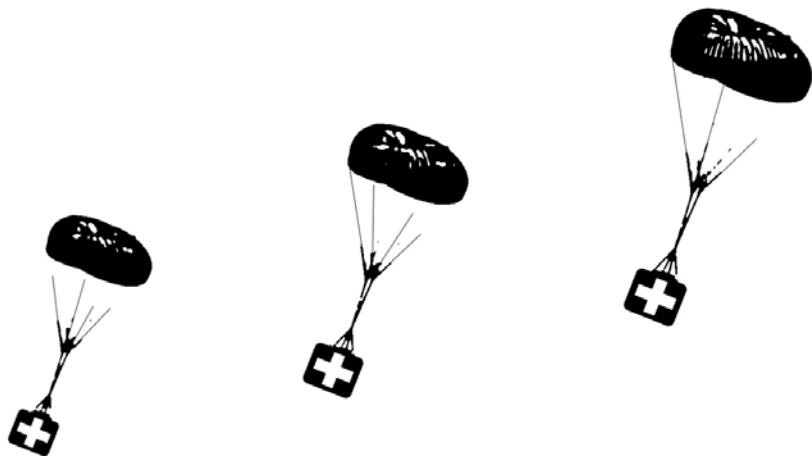
Harang beskrev det på följande sätt: ”Det kan vara när biståndsmedel täcker militära insatser, när utvecklingsarbete används i en konflikt för att stärka ena sidan och när biståndet ingår i den militära strategin för att uppnå ett gemensamt mål.” Det handlar om utveckling av en doktrin som kopplar ihop bistånd och ren krigföring. Den utveckling vi ser nu, startade i Bosnien på 1990-talet, enligt Alexander Harang.

Han har gått igenom biståndet från flera västländer och har sett hur de styrt över och ökat biståndet till länder där de själva ingår i en konflikt. Det är modern krigföring, konstaterade Harang. Med enbart makt vinner man inte krig, för det gäller att vinna hjärtan och själar, ”hearts and minds”. Och de samhällen man bygger är militära stater efter västlig modell, inte så avlägsen från den strategi som tillämpades under Romarriket.

Humanitärt bistånd följer vissa överordnade principer. Primärt handlar det om att minska mänskligt lidande. Man ska inte välja sida eller vara opartisk. Biståndet ska ges utan hänsyn till kön, ras, religion eller politisk åskådning. Allt detta är otänkbart i fallet Afghanistan, menade Harang. Där är det i kampen om "hearts and minds" som utvecklingshjälpen ska vinna kriget.

KÄLLOR

Seminarium 15 november 2008, Svenska insatsstyrkor och bistånd – komplement eller på kollisionskurs

Civil-militär samverkan

Internationella fredsfrämjande insatser och återuppbyggnad av ett krishärjat land har alltid inneburit ett visst mått av samarbete mellan civila och militära aktörer. Men den civil-militära samverkan som nu diskuteras är något helt annat. Idag skapas väl genomarbetade system för hur en sådan samverkan ska fungera utifrån olika slags principer och riktlinjer.

Förenta Nationerna

FN har utarbetat riktlinjer för samordning av civila och militära insatser vid katastrofer. Det arbetet startade 1992 och ledde fram till "Oslo Guidelines" som antogs vid en konferens i Oslo 1994. År 2006 uppdaterades riktlinjerna och 2007 gjordes en ny revidering.

För FN:s humanitära insatser gäller tre huvudprinciper:

- Humanitet – mänskligt lidande måste avhjälpas varhelst katastrofer uppstår med särskild inriktning på de mest utsatta; barn, kvinnor och äldre personer. Offrens värdighet och mänskliga rättigheter måste respekteras.
- Neutralitet – humanitär hjälp måste ges utan att den tar ställning till någon part där det finns kontroverser av politisk, religiös

eller ideologisk natur.

- Opartiskhet – humanitär hjälp måste ges utan diskriminering med avseende på etnisk bakgrund, kön, nationalitet, politiska åsikter, ras eller religion. Lindring av lidande får bara ta hänsyn till behov och prioritet måste ges till de mest utsatta.

FN:s civil-militära samarbete, UN Civil-Military Coordination, UN CMCoord, omfattar informationsutbyte, förhandlingar, muntligt stöd och planering på alla nivåer mellan militära element och humanitära organisationer, utvecklingsorganisationer eller lokala civila samhällen för att där det är möjligt uppnå respektive mål.

Nato

Atlantpakten började som en försvarsallians med principen att endast agera inom medlemsstaternas gränser till skydd för deras territorier. Den utformades i enlighet med FN-stadgan och erkände att ingen stat har rätt att angripa en annan bortsett individuellt eller kollektivt självförsvar.

1999 antogs det "nya konceptet" med krishantering och kriget mot terrorism som nya strategiska uppgifter för Nato. Begränsningen till det egna området övergavs. Det

nya uppdraget prövades första gången i kriget på Balkan, men avvek på en väsentlig punkt; Nato bombade Serbien utan FN-mandat, det vill säga i strid med folkrätten. Utifrån erfarenheterna av insatserna på Balkan utvecklade medlemsländerna formerna för civilt och militärt samarbete. Det resulterade i en doktrin, Nato Civil-Military Co-operation, CIMIC, som antogs i juni 2003.

CIMIC-doktrinen består av tre huvudfunktioner:

- Stöd till den militära styrkan – olika aktiviteter för att få support för den militära styrkan från lokalbefolkningen.
- Samordning av civil och militär insats – gemensam planering med civila aktörer för att stödja den militära insatsen.
- Stöd till lokalbefolkningen – till exempel expertkunskap, information, säkerhet, infrastruktur för att få stöd för den militära uppdraget.

I de flesta Natostyrkor finns soldater som är specifikt tränade i CIMIC.

CIMIC är en stödfunktion till den militära insatsen och fungerar som en "Force multiplier", det vill säga ökar den militära insatsens effektivitet. Genom att skapa relationer med personer som arbetar inom

frivilliga organisationer eller lokala myndigheter kan CIMIC-personal till exempel få reda på om det finns hot mot Natouppdraget. Därigenom larmas befälet som kan förstärka insatsen.

Enligt doktrinen är det nödvändigt att skapa effektiva relationer med civila samhället. Befälet måste ta hänsyn till sociala, etniska, religiösa, kulturella förhållanden när man planerar militära operationer. Befolkningens uppfattningar och värderingar är viktiga för planeringen.

Likaså är det ett vitalt behov att översätta relevant information till CIMIC-kunskap. Därför har man skapat ett rapporteringssystem, CIMIC Reporting System, som ger möjlighet att utbyta information mellan CIMIC-personal från den taktiska till den strategiska nivån.

Civil Military Overview CMO är ett informationssystem med relevant civil och militär information som utvecklas av Nato i samarbete med civila organisationer.

Afghanistan Country Stability Picture, ACSP, leds av Natos International Security Assistance Force, Isaf, för att utveckla en geografisk databas. Basen innehåller strategisk information om utbildning,

hälsa, jordbruk, infrastruktur, naturresurser, privata sektorns utveckling, säkerhet och socialvård. Informationen kommer bland annat från Provincial Reconstrucion Teams, PRT, och NGOs.

Europeiska Unionen

I november 2003 antog EU ett dokument om civil-militär samverkan, Civil-Military Coordination, EU CMCO, inom ramen för Europeiska Säkerhets- och Försvarspolitik, ESFP. Alla EU-aktörer i en kris hantering ska samordnas. Under Finlands ordförandeskap 2006 vidareutvecklades konceptet. EU CMCO står för strategiskt samarbete mellan olika aktörer inom EU.

CMCO ska inte blandas ihop med CIMIC som är en stödfunktion till den militära insatsen.

CIMIC ska bedriva operationellt och taktiskt samarbete med lokala myndigheter och NGOs utanför EU. EU CIMIC är identiskt med Nato CIMIC.

Sverige

På regeringens hemsida står: "Civil-militär samverkan i krishantering syftar till att öka samordningen mellan olika aktö-

rer såsom militär, polis, biståndsgivare, enskilda organisationer med flera. Att satsa på denna typ av samverkan är en oumbärlig hörnsten i återuppbyggnaden av ett land, och ingår numera alltid i planerade fredsfrämjande insatser."

Regeringen anser att CIMIC har spelat en stor roll i fredsinsatser. "Målsättningen med CIMIC är att skapa förhållanden som stödjer genomförandet av den militära insatsen eller med andra ord en metod för att vinna förtroende och stöd för operationen. Den svenska Försvarsmakten tillämpar den CIMIC-doktrin som utarbetats inom Nato och EU."

Sverige bidrar aktivt till Nato CIMIC genom deltagandet i Isaf-styrkan och Provincial Reconstruction Team, PRT. Det innebär till exempel att den svenska truppen söker kontakt med befolkningen för att skaffa information och rapportera till CIMIC-datasystemet. I CIMIC-uppdraget har också ingått att fungera som rådgivare till den afghanska militären.

Sedan 2003 genomförs särskild CIMIC-utbildning. Den går ut på att praktisera vardagliga händelser inom CIMIC-området, till exempel samverka/samarbete dels med ortsbefolkningen, dels med olika organisationer och byråer/förmedlingar.

Det finns en stor skillnad mot hur samarbetet mellan militära och civila insatser fungerade tidigare. Nu underordnas det civila biståndet militära mål.

Läkare Utan Gränser är en av flera organisationer som varnat för konsekvenserna när civila och militära insatser blandas samman. I ett pressmeddelande (2007-03-29) skriver de: ”Att blanda samman militära insatser och aktörer med humanitära, försvårar en redan kaotisk situation och förstärker bilden av att alla – civila som militära – är del av samma allians och arbetar mot samma mål. Därmed riskerar även hjälparbetare att bli måltavla för motståndare.”

Vidare påminner de om ”situationen i Afghanistan våren 2004 då USA-alliansen distribuerade flygblad med krav på att civilbefolkningen skulle lämna information om talibanerna i utbyte mot humanitär hjälp. På flygbladen fanns en bild av en flicka bärandes en säck med vete. Avsikten var tydlig. Alliansen ville använda den humanitära hjälpen för att uppnå militära mål. Det var en oacceptabel attack mot humanitära principer vilket helt strider mot att behoven ska styra vem som får hjälp.”

De har själva fått erfara hur attacker mot hjälparbetare blivit vanligare. Frida Lagerholm, inom Läkare utan Gränser skrev i SvD-bloggen svar på en ledarskrubent som applåderat det svenska utspillet om att civila och militära insatser hör ihop – ”en vanföreställning som blivit allt vanligare på senare tid bland framträdande opinionsbildare, representanter från Försvarsmakten – och även från Sveriges biståndsminister, Gunilla Carlsson som inte är främmande för att styra biståndspengar till områden där den svenska utlandsstyrkan agerar militärt, som norra Afghanistan idag”.

”Humanitära hjälporganisationers möjlighet att arbeta i väpnade konflikter bygger på en klar distinktion mellan stridande parter och civila aktörer, utifrån humanitär rätt”, enligt Frida Lagerholm. De humanitära hjälporganisationerna måste åtnjuta förtroende från myndigheters, allmänhetens och väpnade gruppers sida. Detta förtroende är en förutsättning för hjälparbetares säkerhet och möjlighet att arbeta. Men ännu viktigare är att verksamheten helt och hållet ska styras av humanitära behov. Politiska och militära hänsyn får inte styra vart hjälpinsatserna går.

KÄLLOR

FN:s hemsida www.un.org

Läkare utan gränser: Svensk militär ska inte agera biståndsarbetare 2007-03-29

Nationell strategi för svenskt deltagande i internationell freds- och säkerhetsfrämjande verksamhet 2007-08-15.

Natos hemsida <http://www.nato.int/>

Regeringens hemsida www.regeringen.se Seminarium 15 november 2008, ”Svenska insatsstyrkor och bistånd – komplement eller på kollisionskurs”

Wikipedia

Vad händer när civilt bistånd och militära insatser blandas? Det var utgångspunkten för att syna det nya svenska insatsförsvaret och det förändrade biståndet, numera under beteckningen demokrati-bistånd.

Vi har låtit försvarsexperter, fredsforskare och biståndsarbetare komma till tals och med Afghanistan som exempel visat det problematiska i att beblanda civil insatser med militära. Sverige har dragits in i ett fördjupat militärt samarbete och den svenska insatsstyrkan inom Isaf står nu under amerikanskt befäl. Vi har också undersökt hur den civilmilitära samverkan utvecklas inom Nato, EU och i Sverige där representanter för svenska regeringen är pådrivande för utvecklingen och agerar internationellt för att biståndet ska stödja och även kunna bekosta militära insatser.

**Svenska Kvinnors Vänsterförbund, Göteborg
och Fredskoalitionen**

